

F. GRAELL I DENIEL

SOBRE L'ÚS DEL MOT 'BO'

QUADERNS DE FILOSOFIA

1

F. GRAELL I DENIEL

SOBRE L'ÚS DEL MOT 'BO'

QUADERNS DE FILOSOFIA

Barcelona 2020

3ª edició juny 2020 (1ª edició desembre 1997,
2ª edició juliol 2013)

©F.Graell i Deniel
ISBN: 84-923682-0-9

www.xtec.cat/~fgraell
E-mail: fgraell@xtec.cat

Podeu fer ús de l'adreça electrònica per a qualsevol correspondència amb
Quaderns de Filosofia.

Es prega de tenir en compte sempre de consultar si hi ha una nova edició dels
quaderns (que inclou canvis de vegades prou rellevants) en la web
esmentada.

CONTINGUT

Pròleg a la tercera edició, 6.

Presentació, 7.

I. NO SE CERCA SOLS EL QUE SE SENT, SINÓ L'ACTIVITAT, 9.

II. ALGUNES ACCEPCIONS DE L'ÚS DE 'BO', 12.

III. ALLÒ PLAENT, 15.

IV. EL MITJÀ, 17.

V. ALLÒ BO, 20.

VI. EL VALOR, 24.

VII. LA FAL·LÀCIA NATURALISTA, 26.

VIII. L'EMOTIVISME ÈTIC, 31.

Pròleg a la tercera edició

El pas dels anys, i els progressos en el que, per comoditat, es pot anomenar antropologia filosòfica, recomanaven de fer alguns retocs del quadern primer de la col·lecció, que poden resumir-se de la següent manera:

S'ha provat de distingir l'ús dels mots 'bo' (i de tots els altres) que en fa el llenguatge quotidià, i el que és propi de l'estudi quan es pregunta què és el bo. Això ha facilitat de no confondre's en el que s'expressa. I tractarem d'una manera particularitzada els plaers i els mitjans: quan afirmo que l'àpat és força bo (m'ha agradat molt, ha estat plaent, i d'altres) no estic parlant de què és el bo en tots els casos, és a dir, tant per a allò plaent com per a d'altres afers.

Arribarem a la conclusió que hi ha un ús de 'bo' a partir d'un qualsevol afer (àdhuc del plaent o del mitjà). Per això s'ha afegit la secció «Allò bo», que rebla el que s'ha anat aconseguint, que també servirà per al valor.

A més s'hi ha mantingut un breu resum de la fal·làcia naturalista i de l'emotivisme ètic, que podria agradar al lector, i que si més no inclou la preocupació del sentit de 'bo', i de les actituds en ètica, respectivament.

Pel cap baix el quadern deixa enllestit què s'expressa amb l'ús de 'bo' i què és un valor, la qual cosa permet no haver d'escarrassar-s'hi en d'altres treballs.

PRESENTACIÓ

Una de les investigacions a fer s'ocupa de què és el bo, i ara es té la voluntat de provar de lliurar-ne alguna resposta com a propedèutica per a d'altres estudis.

L'escrit serà d'interès per a aquell lector que hagi sofert alguna vacil·lació davant de l'ús del mot 'bo'.

L'apartat primer vol recordar una tesi, l'origen de la qual remunta fins a Aristòtil: els plaers acompanyen les accions, i no es podria fer circumscriure les cerques pròpies a aquests mers afers passionals. La qüestió és prou coneguda, i pretén ser un convit a apropar-se a aquests afers.

Després es considerarà els usos del mot 'bo' en les expressions de cada dia, que s'assumeixen tal qual, i que no volen competir amb les discussions a propòsit del que és el bo quan un es pregunta què és. L'esbós permet si més no apuntar llur riquesa expressiva i distingir-los del tot d'altres problemes com els tractats a continuació.

Tot seguit s'estudia què és el que es bo en un plaer, i en un mitjà, per tal d'esbrinar quina direcció ha de seguir la recerca: es tracta de trobar-ne alguna caracterització i alhora de mirar si el bo en aquells afers recull quelcom paral·lel, o hi és singularitzat en cadascun. Després s'hi encabirà com pot haver-hi un ús de 'bo' per a un qualsevol afer.

En canvi la nota a l'ús del mot 'valor' sembla d'interès en tant que dir que quelcom és bo o dolent és una avaluació, que allò bo és un valor. En tot això no s'ha volgut pas ser exhaustiu, però n'hi ha prou per a iniciar un debat, si cal, o per a admetre noves precisions.

En l'apartat següent s'hi afegeix una nota a l'anomenada «fal·làcia naturalista» pel fet que s'hi compromet la natura del bo. Aquí no se'n vol fer cabal, d'una tal fal·làcia, per això se n'assaja

una crítica, conscients que cal pensar els problemes des de múltiples punts de vista.

I l'escrit s'acaba amb un esment de l'emotivisme ètic, que aplega l'ús de 'bo' en ètica amb continguts afectius.

La resultant de tot plegat, tant per al que és bo com per al valor, es fa, després de repassar-ho, prou senzilla, no demana molts requisits, els pocs que es necessita resten avalats amb un cert pes per d'altres treballs, i el mateix lector sembla que els podria assumir fàcilment.

I

NO SE CERCA SOLS EL QUE SE SENT, SINÓ L'ACTIVITAT

Es va adjectivant els afers quan es vol singularitzar-ne algun respecte dels altres: es diu, per exemple, que s'ha passat una estona agradable, que la disposició d'ajuda dels uns als altres és una actitud a lloar, que hi ha dolors que són prou pesats.

Circumscriguem-nos de moment a les accions i les estones agradables per contrast amb les desagradables; en aquesta accepció prou moments no serien versemblantment ni una cosa ni l'altra (o una mica les dues coses), però per sota d'un llinar es començaria a tenir l'estona més aviat a evitar; és clar que, mentre un dolor físic intens potser és sempre difícil de suportar, seria oportú d'afegir que de fet algú tindria dolors dins d'una gamma prou àmplia d'afers patits. Per la seva banda el ventall d'accions quotidianes que entrarien en les categories de l'«anar fent», de la «rutina», de la «distracció», que no mereixerien cap altra adjectiu, seria prou extens, i caldria tenir-ho com una qüestió de fet; no hi hauria solució de continuïtat entre les «desagradables» i aquestes darreres, com tampoc n'hi hauria entre aquestes últimes i la sèrie de les «plaents», que admetrien el mateix comentari.

I la cerca d'una acció no lleva en cap cas la cerca de l'acció amb el plaer (qualsevol que sigui) que se'n té, ni lleva que se centri, enmig de l'experiència, el plaer tal qual.

Tot això té un cert paral·lelisme amb el que deia Aristòtil; en paraules de René-Antoine Gauthier: *«Hem dit que el bé sobirà de l'home és l'acompliment de la seva tasca; no serà, tanmateix, més aviat el plaer d'acomplir la seva tasca? "Si concedim importància a la vida, és a causa del plaer que hi ha, o, si concedim importància a la vida, és a causa de la vida que aquell fa*

acréixer?" (E.N.,X,5, 1175a 18-19). Des del Ps-Alexandre d'Afrodísia els comentaristes han cregut veure-hi, aquí, una qüestió capital, i per tal d'evitar de convertir el plaer en el bé sobirà s'han dedicat a fer veure en els plaers, seguint la fórmula de Sèneca, "els efectes que resulten del bé sobirà, no uns fins que l'acaben" (De la vida feliç, XV,2). Tot i això Aristòtil refusa de respondre a una tal qüestió: als seus ulls no cal fer-hi massa cabal: "Vida i plaer formen efectivament una parella una i indissoluble, car sense activitat no hi ha pas plaer i el plaer perfecciona l'activitat" (1175a 19-21). Si la contemplació i el plaer de contemplar fan un tot, hom no podria pas respondre si s'hi prendrà per fi la contemplació o el plaer de contemplar: necessàriament prendrà per finalitat el tot conjunt, la contemplació i el plaer de contemplar. Es comprèn que Aristòtil no tingui cap inconvenient a admetre que es pugui obrar pel plaer; al seu parer tota la qüestió rau a saber per quin plaer s'obra (E.N.,VII,10, 1151b 21-22). És més: que s'obri pel plaer és, segons creu, una necessitat, car el paper del plaer és precisament el d'afavorir l'activitat a través d'allò estimulant d'aquesta finalitat. El que en primer lloc fa la perfecció d'una activitat és evidentment la perfecció de la seva causa eficient: així l'activitat de la contemplació és perfecta si l'intel·lecte d'on aquella procedeix és perfecte, i l'intel·lecte és perfecte quan posseeix la seva virtut pròpia – la filosofia – i s'uneix al seu objecte més alt – Déu. Però, a aquesta perfecció essencial, el plaer hi afegeix una nova perfecció: "El plaer perfecciona l'activitat, no com la perfecciona l'estat habitual immanent d'on aquesta procedeix, sinó com una mena de fi que s'hi afegeix d'escreix, com s'hi afegeix d'escreix la bellesa a l'esclat de la joventut» (E.N.,X,4, 1174b 31-33). Així l'al·licient del plaer que em procura la contemplació m'incita a contemplar millor. Tanmateix – i Aristòtil es troba aquí ben a prop de respondre a la qüestió que ha volgut deixar en suspens, però, hom ho veu, ho fa de passada – la finalitat que el

*plaer aporta a l'activitat no és més que una finalitat d'escreix: si és veritat que s'obra pel plaer, i que aquesta finalitat perfecciona l'activitat, hom obra primerament per obrar i, fins i tot suposant que roman sense plaer, l'activitat conserva la seva perfecció essencial (cf.E.N.,X,2, 1174a 1-8)»¹. En el grec, certament, es tracta del plaer de l'activitat (*énéргеia*) pràctica i teòrica, per tant no d'una qualsevol acció, i tanmateix la concepció és prou fàcil de generalitzar.*

Però en les conductes també s'hi troben dolors, angoixes, desigs no plaents, en conjunt tota la increïble diversitat passional d'aquesta mena, amb totes les seves ambigüitats, que es fa prou escàpola als ordenaments.

Seria potser artificiosos d'afegir que només se cerca el plaer, pel simple motiu que una tal circumscripció no semblaria poder-se donar al marge de la cerca de l'experiència on hi hauria un tal plaer; certament seria possible que es tractés d'una manera d'expressar que es troba interès en una vida agradable, en els plaers de la vida: però comunicaria poca cosa, perquè tothom admetria que una vida plaent agrada.

En efecte el plaer no es lliura màgicament, sinó en una activitat. Se seria doncs hedonista, no pel fet de perseguir literalment només el plaer, sinó pel de cercar l'activitat que el lliura, i precisament perquè és una activitat plaent. Certament la discussió entre els homes no es trobaria entre els amants del plaers i els qui no els estimarien, sinó entre els camins que se seguirien en les ocupacions.

¹*La morale d'Aristote*, París, Presses Universitaires de France, 1973 (3^a ed.), pàgs.121-123.

II

ALGUNES ACCEPCIONS DE L'ÚS DE 'BO'

La discussió de la importància del plaer, i el contrapunt corresponent que fa veure que la cerca no s'hi circumscriu, no hauria de fer oblidar que els mots 'bo' i 'dolent' ('bé' i 'mal') poden usar-se en diferents contextos, i d'aquí que valgui la pena de fer-hi un cop d'ull, convençuts de treure'n algun profit.

Si més no cal tenir en compte que quotidianament unes vegades s'usa 'bo' com a mer signe amb un paper en la comunicació («bon dia», «estigueu bons», «bé!»), unes altres vegades juga un paper sintàctic («treballava bo i cantant», «doncs bé...»), o forma part de frases fetes («a la bona de Déu», «quin bé de Déu de cireres»), i d'altres.

Però el repàs d'alguna de les accepcions de l'ús del mot 'bo' (i 'bé') fa veure que sovint remet en la digressió a haver-hi un oposat: car segurament l'oposició que hi ha entre «un llegum bo de coure» («un llegum que es cou bé») i «un llegum mal de coure» ho palesaria, i reblaria que plau força d'usar aquests mots enfrontats en situacions diverses. La mateixa expressió «de bon matí», on l'ús de 'bon' no tindria res a veure amb els altres, suggereix potser un contrari, fins i tot admetent que s'usi com 'molt'. D'altra banda, i amb usos que no són els anteriors, es parla, per exemple, d'un «bon reconeixement» (o de «reconèixer bé») en l'accepció que no hi ha confusió (hom reconeix en Lluís, i no en Pere): aquí hi hauria un *bon* reconeixement, se'l diferencia de l'engany, i per això tot reconeixement passaria com a bo fins que l'individu en qüestió no se n'adonés, de l'engany; un «bon reconeixement» seria així mateix aquell que fos «clar», o que provingués d'una observació detallada, i que contrastaria amb un «reconeixement dolent» (fet per damunt).

Agafi's encara més casos: «un bon tornavís» (si voleu: «això és ben bé un tornavís») ho pot ser pel seu aspecte (rutilant, o nou, o gran) per oposició a aquell que és petit, vell, mat (quan es digués allò perquè és útil es tractaria d'un altre ús del mot 'bo'); la «bona mar», el «bon temps», són manifestament casos on es distingeix fenòmens naturals, i per tant serien usos del mot 'bo' independents dels anteriors; la mateixa cosa valdria per als «de bona família», «tenir bona cama», «tenir la bona», «tenir-ne de bones», la «cara bona», la «roba bona», «estar bo», «bon pes», «a les bones», «tenir-hi de bo» («haver dormit bé», «estar bé», això és, no malalt, «ben alta»), on es palesen *els plurals usos de 'bo' (i 'bé')*.

Anoti's ara exemples dels tipus «un bon alumne», «un bon novel·lista» («estudiar bé», «novel·lar bé»): en els dos casos s'usa 'bo' (i 'bé') perquè els seus comportaments són els que fan parlar d'un alumne o d'un novel·lista (del fet d'estudiar o de novel·lar), i sovint perquè destaquen d'allò que serien els comportaments i les resultants «normals»; es tracta d'un ús *ad hoc*, que no s'adiu amb els altres, i que podria tenir una base en l'oposició d'un alumne o d'un novel·lista a d'altres alumnes i novel·listes.

En alguns casos s'usa el mot 'bo' (i 'bé') sense que quedi molt clar què és allò bo i allò dolent – tot i que l'oposició hi és prou clara – quan no s'hi afegeix detalls; per exemple, en «una bona ciutat» (no en l'accepció de «gran»).

Finalment (no essent exhaustius) es parla d'«un bon dinar» (o de «dinar bé»), d'«una bona excursió», d'«estar bé en un lloc», en el sentit que s'ha vist i sentit prou coses, en conjunt agradables i entretingudes.

I es deixa de banda tots els usos de 'bé' en l'accepció dels béns econòmics.

Val doncs la pena de remarcar els usos dels mots 'bo' (i 'bé') i 'dolent' ('mal', 'malament') en diferents contextos: l'estalvi lingüístic no ha d'impedir de tenir prou cura dels usos. Sens dubte els usos que s'estudiaran a part són els més rellevants en l'accepció

que els plaers i els dolors són molt rellevants, i que prou afers poden ser mitjans per a finalitats (si no és que pràcticament tot pot ser mitjà). Vegi's això amb una mica més de detall.

III ALLÒ PLAENT

a) Se sap que algú està bé (ho troba bo) quan s'ho passa d'una manera agradable o plaent, i està malament (ho troba dolent) quan té dolors físics, angoixes fortes, i d'altres; hi ha doncs un ús específic dels mots 'bé' ('bo') i 'mal' ('dolent'), i aquest ús es deu a la distinció entre els afers més aviat agradables i els més aviat desagradables. D'altra banda uns tals béns i mals es donen en la seva efectivitat («ens ho passem bé», «això és fantàstic!», «quin mal/dolor més pesat», quan és veritat que passa això), o simplement se'ls pensa (per exemple, en previsions); però la gamma de moments plaents és prou plural, com ho és la dels dolorosos, alhora que hi ha una terra de ningú d'estats més o menys indiferents amb un nombrós joc de possibilitats. S'ha parlat ja abans de tot això.

¿És doncs irrellevant que ens expressem en termes de plaer i de dolor, o de bondat i de maldat? Doncs quan ho fem de manera quotidiana sembla que es fa prou secundari l'ús d'uns mots o dels altres: un dinar plaent o un bon dinar – i deixant ara matisos – no diferiria massa més enllà de la satisfacció inclosa en l'ús lingüístic i en la riquesa lingüística. En tots els casos volem simplement dir com ha anat la cosa².

b) Un problema prou diferent rau en el fet que algú proposa allò que satisfà com a objectiu a perseguir o, sense que hi hagi res d'això explícit, quan algú gaudeix del moment i àdhuc expressa «que bo que és! que duri!»

²Certament un bon dinar, en d'altres contextos, pot ser aquell en què s'ha resolt problemes, s'ha guanyat relacions, i d'altres: aquí, però, expressa el gaudi de l'àpat.

En el cas de proposar com a objectius actuacions plaents, en l'accepció que són a perseguir, i és el bé que l'orienta, resta clar que es tracta d'una finalitat, que explicita un objecte (allò plaent), i llavors *allò agradós és bo i s'encalça*.

En les altres formes més subtils un hom pot desitjar que duri el que està gaudint, en l'accepció que *no és sols que sigui plaent, sinó que també és bo en aquest estar essent plaent*. Ara es tracta sens dubte d'un detall: tanmateix té la seva importància perquè manifesta que un hom manté una presència que pot fer això. Suposa en efecte, si es prefereix implícitament, que *vol mantenir el que està trobant bo*.

No sempre doncs s'expressaria ben bé la mateixa cosa: mentre els usos més quotidians no sembla que diferenciïn entre quelcom agradable i bo, basta que un hom s'expliciti la bondat d'un objectiu («que bo que és fer bons dinars»), o d'un estar-se ocupant de quelcom («que bo que és el plaer que tinc»), perquè això centri l'ocupació.

IV EL MITJÀ

a) Es parla de «els mitjans bons per a» (o «els mitjans que van bé») i de «els mitjans dolents per a» («els mals mitjans», «els mitjans que van malament»): car sembla que un mitjà és bo/dolent d'acord amb el fet d'aconduir a l'objectiu o no: l'estudi seria un bon mitjà per a passar un examen, es convindria que les escales que duen al soterrani no són un bon mitjà per a abastar la porta de sortida al carrer. En conjunt és possible que els adjectius 'bo' i 'dolent' s'usin també per a tota classe d'afers ordenats els uns als altres, amb el benentès que el que s'ha anat aprenent per un mateix o pels altres aniria explicant en una part important de casos el fet que es cregui que «serà bo» (o «dolent») fer això o allò a fi de tal o tal altre.

Pari's compte que res no és un mitjà bo/dolent *per se*, sinó perquè està ordenat, i per això els mitjans bons/dolents depenen sovint del que s'ha après o de la més o menys encertada recreació que se'n fa quan es tracti sobretot d'aconseguir quelcom d'una relació humana i, en conjunt, de la vida social.

És possible que la frase 'ser útil' tingui prou usos intercanviables amb la de 'ser un bon mitjà per a': que un clau de ganxo sigui útil per a penjar un quadre es converteix en el fet que n'és un bon mitjà, i sembla que un afer útil és aquell que és un bon mitjà i a l'inrevés.

El camp de les coses útils o que són bons mitjans és prou vast. A més a més val la pena d'adonar-se que es podria classificar totes les experiències de la vida en mitjans bons/dolents pel simple fet d'ordenar-les d'acord amb el criteri de ser mitjans per a les posteriors o per a algun afer específic: l'esmorzar seria un bon mitjà, com ho seria el transport públic i el treball, ho tornaria a ser l'àpat, la conversa familiar, el descans, el passeig amb la família, i

el repòs nocturn: cadascun seria un mitjà per als altres, o per a quelcom conjunt (el manteniment de la família, per exemple). I la circumstància que hi hagi activitats que centrin la cura no sembla canviar la qüestió: es pot establir tota la resta en funció d'«allò que és important».

Malgrat tot una classificació dels actes i de les coses entre bons mitjans i mals mitjans és una més en l'accepció que la «raó planificadora» distribueix els afers en bons o dolents per a d'altres afers: però, al cap i a la fi, no lleva el caràcter de cada moment, i que quelcom no pugui ser estimat bo/dolent en tant que plau o no, per exemple. En efecte l'ocupació no sols ordena, sinó que compara i es deixa enxarxar per problemes i per curiositats que valen tal qual. Trobant arreu coses agradables o desplaents, capficats en això o allò, la consideració dels mitjans/finalitats esdevé una més, i no hi ha necessitat de classificar *cada* activitat o experiència com un mitjà, i *de fet* prou afers no es jutgen en principi ni útils ni inútils.

b) Certament els usos dels mots 'bo', 'dolent', per als mitjans poden ser substituïts per d'altres mots. Per exemple, un martell és un mitjà per a clavar un clau. Llavors «un bon martell», a més de ser aquell que refulgeix magnífic (quelcom que s'allunya del que estudiem ara), seria, al costat d'«un martell bo», el que permet clavar el clau, un martell eficient. Un hom podria ben bé permetre's en prou casos l'ús d'uns girs o d'uns altres sense que canviés molt l'expressió.

Tanmateix els martells eficients/bons (i, en un altre genèric, els mitjans eficients/bons) poden ser considerats afers bons, com si es tractés d'un posar-s'hi ferm, d'una conformitat amb el que s'hi expressa. Certament això s'esdevé quan un hom considera així el bon/eficient martell, o el bon/eficient mitjà, i no expressa sols que és on bon/eficient martell o un bon/eficient mitjà. Per tant, en «un bon/eficient martell és quelcom bo», s'hi expressa aquest

manteniment objectiu, hi ha un ús de ‘bo’ que no és el que hi ha en l’ús quotidià de ‘bon martell’, ús que sovint és convergent amb el de ‘martell’.

V ALLÒ BO

1. Un hom pot trobar bo veure i tocar les coses, i el desig de continuar veient-les o tocant-les sembla suposar-ho. S'usaria 'bé' ('bo') de manera que es podria afirmar que la visió d'aquest paisatge és un bé, sense necessitat d'afectar res en especial (malgrat que s'hi pugui afectar tot allò que es vulgui).

Es tracta d'introduir-se a una bondat que no seria simplement un plaer o un mitjà, sinó una manera d'entomar els plaers, els mitjans, o allò que convingués, i que no quedaria enllestida per allò plaent o útil, o per un qualsevol afer.

Aquesta manera de ser bo quelcom palesaria *que s'hi té un interès, que es valora quelcom*, direm després. Que un hom tingui béns materials no sembla oferir res de diferent. Així mateix els plaers, quan són cercats, apareixerien amb aquesta bondat, com ho farien els mitjans, una experiència estètica, una expressió proferida, al costat del que es toca pel fet de tocar-ho, del que se sent pel fet de sentir-ho, i d'altres.

Es pot trobar un bé en molts afers, i aquesta bondat no semblaria pas oposar-se a això o a allò de tal manera que hi hagués un ús de 'bo' oposat a l'ús de 'dolent'; car no hi hauria res que no pogués ser bo així: per això aquí l'ús de 'bo' es faria pel contrast entre veure tal o tal, o gaudir de tal o tal, davant de llur absència (fet i fet l'oposició entre «veure-hi» i «no veure-hi» remet a una diferència de la mateixa mena), per tant davant d'una expressió amb un ús de la negació quan s'usa llenguatge. El saber d'una absència, és obvi, podria ser bo en tant que és un pensament; l'aparent paradoxa es resol quan es reitera que l'absència (expressada amb l'ús de la negació, si cal) és pensada: l'oposició entre veure quelcom i no veure-hi és eficaç així, ens compremem, l'ús del llenguatge ha estat útil, alhora que no hi hauria més maneres d'oposar un afer a la seva expressió en forma negativa. En

d'altres paraules: es podria usar 'bo' per al fet de veure quelcom davant de la seva corresponent absència, però posats aquí (i havent abandonat aquell veure quelcom) s'avaluaria aquest pensament també com a bo davant de la seva corresponent absència, en un retrocés que podria allargar-se tant com es volgués³.

2. Les discussions a propòsit del bo (o del bé) tenen en compte sobretot aquests béns (i bons): posen com a tema què és el bé (o el bo), i per tant redueixen el punt de mira mentre indiquen això o allò.

Tanmateix no hi ha bondat que no sigui *quelcom* bo (el color del cel, el plaer de menjar síndria, i d'altres).

Això vol dir que no es pot separar la bondat d'allò que és bo. Quan es qüestiona què és pròpiament el bo es palesa que un hom és lluny encara de treure l'entrellat de tot això: perquè, sí, es pot cercar el bo tal qual, però l'única resposta ha de ser que no hi ha res que sigui el bo sense més, perquè només hi ha afers bons.

«Un cel blau» no expressa com ho fa «un cel blau és bo»; «el plaer de la síndria» no expressa com «el plaer de la síndria és bo».

La significació que s'expressa palesa una diferència subtil: ho és, no pel fet que hi hagi algun canvi en la direcció del deïbit, sinó per fet que hi ha un específic ocupar-se.

La bondat aferma allò en què un hom s'ocupa quan l'afermament no és res més aquí que un mantenir-ho tal qual, respectar-ho tal com és.

Però aquest fer ocupacional seria gratuït o fortuït si tingués lloc sense més: més aviat es manté quelcom com a bo des d'una presumpció.

³ Hi ha allò pensat amb un ús de formes negatives i la seva modalització com a pensament. El primer contrast es troba entre allò pensat amb un ús d'una afirmació i allò pensat amb un ús d'una negació. Després hi ha un contrast entre la modalització d'això darrer, que lliura un pensament, i el corresponent a allò pensat amb un ús de formes negatives, etc.

En efecte l'afermament resta motivat per afers que li poden ser aliens: el comentari d'uns altres homes, el temor o la possibilitat d'una pèrdua, el dubte de quelcom, i d'altres; però també pot motivar-lo el contingut ocupat: el gaudi que s'hi troba, l'eficàcia que s'hi veu, i d'altres. En especial pot estar motivat per la mateixa pruija del filòsof.

La bondat pressuposa una alteració ocupacional; però no es podria dur a terme sense la resta dels apuntaments: una descompressió del contingut per la qual l'afer es troba davant d'un, és a dir, se sap; s'efectua temporalment; és d'un coneixement natural, o d'un pensament; també hi ha, sí, un afer obert implícit.

La bondat mantindria quelcom com és: *expressaria una ocupació que ho posaria davant per a seguir entomant-ho tal qual*. La bondat fóra un aixoplugador ontològic que apareix gràcies a una característica dedicació.

Certament expressi que el cel és blau o que el cel blau és bo hi ha aquí en joc tots els apuntaments, un hom no es mou sols en les dimensions de la representació. Ocorre que no hi ha manera d'assumir quelcom com a bo, de donar-hi així suport, sense deïbit.

Encaparrar-se a voler lliurar una significació a l'ús de 'bo', en aquest sentit savi, es fa una empresa quimèrica si no es pren amb allò que és bo.

3. La circumstància que es pugui trobar bo un qualsevol afer no implica, és clar, que algú s'ocupi de la bondat de tots els afers. Implica sols que un hom pot expressar la bondat de quelcom quan li convé i ho creu oportú. Fet i fet l'estudi que porta a com s'usa 'bo' no compromet a res, no condiciona què vol un hom que sigui bo per a ell o, encara millor, què és allò bo que prefereix. Car sols indica com s'usa 'bo' i no què és allò que és bo.

L'hedonista, per exemple, cerca els afers plaents, i per a ell són bons. Que siguin bons no expressa com ho fa que siguin

plaents: el fet de ser bons els confirma, els sosté, una manera doncs de fer destacar els plaers, d'explicitar-los.

Els usos de 'dolent' (o 'mal') en aquestes discussions sobre què és el bé (o el bo) reblarien que un plaer no és igual a tenir aquest plaer com a bo, quelcom adequat no és igual a tenir-ho com a bo.

«Un mal dinar» (o «un dinar dolent») expressa més aviat quelcom descriptible en l'accepció que un hom podria usar d'altres mots comuns que no són els usos de 'mal' i 'dolent' («un dinar repugnant», «un dinar on tot era cru», etc.): «un mal dinar» expressa com un hom ho sent.

L'ús de 'dolent' o 'mal' en l'altra accepció permetria expressar que un mal dinar esdevé dolent, en aquella altra accepció, quan un hom no hauria volgut fer un tal àpat, i no en voldria més. D'aquí que fos dolent, no bo.

Un hom podria perllongar tot això per a un martell ineficaç, etc.

VI EL VALOR

1. S'avalua o es valora de moltes maneres: per exemple, els alumnes en les proves, els pros i els contres d'una iniciativa, i d'altres.

Qualsevol avaluació pot tenir graus, aspectes oposats, costats positius i negatius. Per tant, des del punt de mira d'avaluar això o allò, és avaluable quelcom, ja formi part d'uns afers, o dels que els són oposats.

Sigui com sigui les resultants d'una avaluació tingudes com a valors són aquelles que s'estimen bones o, explicitades amb l'ús d'una negació, també aquelles no bones.

2. Certament un qualsevol afer pot ser valorat. Però de fet no sempre es valora, ni es valora tot.

Es valora els plaers, o les eines que s'aprecia. Es pot valorar una amistat. Es valora el treball, la família, els veïns i coneguts. També es pot valorar el fet de ser temperant.

Allò important aquí rau a distingir l'aspecte ontològic, és a dir, què es fa, i allò que porta a valorar quelcom. Esmenant els casos de dalt. Per què es valora una amistat? ¿I el treball o la família? ¿Ser temperant? La discussió que portaria a assumir tot això fóra potser fàcil de seguir perquè són aspectes compartibles, o ho semblen. Però, és clar, un hom no acostumaria a valorar prou afers sense haver-los conegut, sense seguir-ne l'evolució.

Es parla dels valors d'algú, per exemple, perquè és un ferm partidari de l'amistat, o de l'honradesa, o de la solidaritat, o dels diners. La discussió d'aquests valors no rauria sovint en el mateix fet de valorar-ho, com sigui que un hom podria valorar un qualsevol afer, sinó en les reflexions que s'hauria promogut o en les opcions i decisions que s'hauria anat prenent.

En efecte el plaer gaudit pot dur a fer-ne una opció; l'amistat volguda condensaria tot el que s'ha viscut amb algú, i explicitaria la decisió de mantenir-la; ningú no seria temperant sense haver-ne meditat la conveniència, i per això lluitaria cada dia contra el seu desig de ser intemperant, i més.

Cadascú hauria d'arribar doncs a les seves valoracions: aquí no és el lloc per a discutir quines prefereix un hom i quines no, amb l'afegit que no se'n treu molt d'esmentat quelcom com a valor o com un afer bo perquè allò rellevant es troba a com s'hi arriba, no al marge de les valoracions o de la seva bondat, sinó amb aquestes i tot.

VII LA FAL·LÀCIA NATURALISTA

Convé d'afegir encara algunes indicacions a un tema que ha fet desvetllar prou sospites sobre l'ús del mot 'bo' per a afers naturals i, s'afegiria, per a continguts que no són els de la mateixa (i conjecturable) noció de «bo». Es pot seguir d'acord amb l'argumentació que en féu G.E.Moore als seus *Principia ethica* (1903), on defensà que «bo» és una noció simple, tal com «groc», l'un i l'altre no podent-se definir per les parts de què estan compostos (serien nocions de classe simple a partir de les quals es compondrien les definicions que descriuen les parts: Moore no excloué una definició per gènere i diferència específica); poc abans havia afegit que *«en efecte, seria foll si intentava d'usar-lo [el terme «bo»] per a quelcom que no denotés habitualment, si, per exemple, declarés que sempre que utilitzés el mot «bo» hom havia d'entendre que pensava en l'objecte que usualment s'indica amb la paraula «taula». En conseqüència, faré servir el mot en el sentit en què crec que s'usa correntment, però alhora no vull discutir si tinc raó de pensar que s'empra d'aquesta faisó. A mi solament em correspon preocupar-me de l'objecte o idea, i sostinc, correctament o erròniament, que es designa amb aquest nom. El que vull descobrir és la natura d'aquest objecte o idea, i desitjo extremament arribar a comprendre-la»*⁴.

En què consisteix, doncs, la fal·làcia naturalista? Seguint quasi literalment el text de Moore es pot dir que hi ha fal·làcia quan, mentre es fa esment d'unes altres propietats, algú creu

⁴ Ídem, traducció de Núria Roig, Barcelona, Laia, 1982, n.6, pàg.43; cf.nn.6-8, pàgs.43-46.

definir veritablement «bo»; és a dir, quan estima que aquelles propietats no són simplement «unes altres», sinó absolutament i completament similars a la bondat. Consideri's això des d'algunes exemplificacions de l'autor: «*Quan A diu: «bo significa plaent» i B diu «bo significa desitjat», poden desitjar asserir, simplement, que la majoria de la gent ha emprat el mot per a allò que és plaent i per a allò que és desitjat respectivament. I aquesta és una qüestió força interessant per a discutir, només que no és ni un bri més una discussió ètica, com la darrera. Tampoc no crec que cap partidari de l'ètica naturalista estigués disposat a admetre que això és tot el que volia dir. Ens volen persuadir a totes passades que el que anomenen el bo és el que hauríem de fer realment. «Si us plau, actueu així, perquè el mot "bo" s'usa generalment per a denotar accions d'aquesta naturalesa», des d'aquest punt de mira aquesta seria l'essència del seu ensenyament. I mentre ens diguin com hem d'actuar, els seus ensenyaments són veritablement ètics, com ells pretenen que ho siguin. Però, que en fóra de completament absurda la raó que ens donarien! «Heu de fer això perquè la majoria de la gent usa certa paraula per a indicar una conducta semblant.» «Heu de dir la cosa que no és perquè la majoria ho anomena mentir.» Aquest també és un argument vàlid! Senyors, el que vull que vosaltres em feu saber, en tant que professors d'ètica, no és com la gent usa un mot, ni tan sols quina mena d'accions aproven que puguin implicar certament l'ús de la paraula «bo»; el que volem saber és simplement què és bo. En efecte, podem convenir que allò que la majoria de la gent considera bo ho és realment; si més no, estarem contents de conèixer llurs opinions. Però quan parlem de llurs opinions sobre què és bo, volem dir realment el que diem, tant li fa si anomenen la cosa a la qual es refereixen «cavall» o «taula», «gut» o «bon» o «agathos»; volem saber per què les anomenen així. Quan diuen*

«el plaer és bo» no podem creure que vulguin dir simplement «plaer és plaer» i res més que això»⁵.

I un pèl més avall afegeix «tot aquell qui mediti atentament sobre què té present, en realitat, quan fa la pregunta «¿és el plaer (o el que sigui) bo, al capdavant?» es pot convèncer fàcilment que no pregunta solament si el plaer és plaent. I si fa aquest experiment amb totes les definicions suggerides pot esdevenir prou destre com per a reconèixer que en cada cas té present un objecte únic, respecte a la relació del qual amb qualsevol altre objecte es pot fer una pregunta distinta. De fet tothom entén la pregunta «¿és això bo?» Quan hom hi pensa, el seu estat mental és diferent del que fóra si se li demanés «¿és això plaent, o desitjat, o acceptat?» Té un significat diferent per a ell encara que no reconegui en quin aspecte és distint. Sempre que pensa en el seu «valor intrínsec» o «vàlua intrínseca» o diu que una cosa «hauria d'existir», es planteja un objecte únic – la propietat única de les coses – que jo expresso amb «bo». Tothom copsa aquesta noció en tot moment, per bé que hom mai no arribi a adonar-se que és diferent d'altres nocions de les quals també és conscient. Ara bé, per a seguir un raonament ètic correcte és extremament important adonar-se d'aquest fet, i tan aviat com s'entengui explícitament la natura del problema no serà gens difícil arribar a aquest punt de l'anàlisi»⁶.

Moore s'oposa doncs al naturalisme ètic «en primer lloc perquè no addueix cap mena de raó, i encara menys cap raó vàlida en favor d'algun principi ètic, i en això ja no reïx a satisfer els requeriments de l'ètica com a disciplina científica. Però, en segon lloc, opino que, malgrat que no doni raons en favor de cap principi ètic, és una causa de l'admissió de principis falsos; fa que

⁵ Ídem, n.11, pàg.50.

⁶ Ídem,n.13, pàg.55-56.

la ment accepti principis ètics falsos; i respecte a això és contrari a tots els objectius de l'ètica»⁷.

Aquests quatre mots fa veure afers rellevants: apunti's per començar, a propòsit del que diu Moore que *«faré servir el mot en el sentit en què crec que s'usa correntment»*, que un tal «correntment» s'hauria d'haver complementat versemblantment amb un «i també en les escoles filosòfiques del temps».

Fet i fet quan, reunits amb familiars i amics, algú diu «quin àpat més bo!» expressa simplement que ha estat plaent: és clar que si se suggereix que es mediti atentament la pregunta «¿és el plaer (o el que sigui) bo, al capdavant?», o «¿és això bo?», i per tant que es pensi en el seu «valor intrínsec», o «vàlua intrínseca», o es plantegi si una cosa «hauria d'existir», i sobretot fent un raonament ètic, sembla prou normal que l'estat mental sigui diferent del que fóra si es demana «¿és això plaent, o desitjat, o acceptat?», i llavors també sembla que s'hagi canviat quelcom: l'individu ja no s'alegra del plaer de l'àpat, sinó que medita a propòsit del bé i d'uns tals àpats.

Prengui's l'afer de la següent manera: un àpat és bo i ha estat plaent; els hedonistes (per seguir l'exemple) no farien fal·làcies, perquè quan diguessin que els àpats són bons ho dirien perquè de fet tindriem els àpats com a rellevants, els valorarien, els podrien perseguir; que el plaer sigui bo en aquesta accepció no fóra el mateix que dir que el plaer és el plaer, però no sembla pas que el llenguatge d'un afegit sintètic de «bo» a «plaer» sigui la millor manera d'apropar-s'hi, quan bastaria de parlar d'una diversa ocupació del parlant.

Els texts de Moore permeten si més no d'interpretar així les coses, per això pot escriure que *«tampoc no crec que cap partidari de l'ètica naturalista estigués disposat a admetre que això és tot el que volia dir. Ens volen persuadir a totes passades que el que*

⁷ Ídem, n.14, pàgs.59-60.

anomenen el bo és el que hauríem de fer realment. «Si us plau, actueu així, perquè el mot "bo" s'usa generalment per a denotar accions d'aquesta naturalesa», des d'aquest punt de mira aquesta seria l'essència del seu ensenyament»: mentre Moore (i els naturalistes esmentats) expressarien el bo (i el valor), el nostre autor hauria llegit també els textos naturalistes a través de la tautologia del «el plaer és el plaer», cosa que li hauria permès de defensar que hi ha aquí un canvi (un afegit sintètic).

VIII L'EMOTIVISME ÈTIC

Hi ha en efecte prou dificultats a l'hora d'entendre ben bé la «natura» de «bo» de Moore. Citant Ch.L. Stevenson, Josep Mª Terricabras afegeix que *«contra l'intuïcionisme inspirat en Moore s'alçà una nova veu, la de l'emotivisme, que criticava l'intuïcionisme fonamentalment en dos punts: 1) L'intuïcionisme ho sumeix tot en el misteri, atès que no ofereix, per exemple, cap test moral que decideixi entre dues intuïcions divergents, i que fa, en canvi, afirmacions poc clares sobre propietats suprasensibles, afirmacions referides a «una matèria peculiar i oculta». 2) L'intuïcionisme no capta tampoc la connexió fonamental del llenguatge moral amb l'acció, sinó que intel·lectualitza, en forma de qualitat indefinible, allò que és el significat emotiu del llenguatge moral»*⁸.

Certament l'emotivisme nasqué tant per a vorejar instàncies misterioses del tipus proposades per Moore (*«quasi tots els qui emfasitzem ara els aspectes emotius de l'ètica (incloent-hi el present escriptor) han estat en altre temps sota la forta influència de Moore. No és fàcil de creure que això sigui un accident»*⁹) com per a negar categòricament la reducció de l'ètica normativa a una branca de la biologia o de la psicologia, i per això Ch.L.Stevenson distingí entre creences (*beliefs*) i actituds (*attitudes*):

«Els desacords que hi ha en la ciència, en la història, en la biografia, i en llurs rèpliques en la vida diària, sols requeriran un breu toc d'atenció. Les qüestions sobre la natura de la transmissió

⁸ *Ètica i llibertat*, Barcelona, Curial, 1983, pàg.61.

⁹ Charles L.Stevenson, *Ethics and language*, New Haven i Londres, Yale University Press, 1969 (13^aed.; 1^aed.1944), pàg.272.

de la llum, sobre els viatges de Leif Ericsson, i sobre el dia que Jones arribà tard a prendre el te, són totes semblants en el sentit que poden comportar una oposició que és primàriament de creences. (El terme "creença" no ha d'incloure, si més no de moment, la referència a conviccions ètiques; perquè, que aquestes últimes siguin o no siguin "creences" en la present accepció, és en gran part el punt que cal discutir). En uns tals casos algú creu que p és la resposta, i algú altre creu que ho és no-p, o alguna proposició incompatible amb p; i en el transcurs de la discussió cadascú procura d'oferir alguna mena de prova del seu punt de vista, o el revisa a la llum de noves informacions. Anomenem això "desacord en la creença".

«Hi ha d'altres casos, que difereixen profundament d'aquests, que així i tot poden anomenar-se "desacords" amb tota propietat. Comporten una oposició, de vegades temptejadora i amable, de vegades rude, que no és de creences, sinó més aviat d'actituds – que és com dir una oposició de propòsits, d'aspiracions, de volers, de preferències, d'anhels, etc. Com sigui que és temptador d'intel·lectualitzar aquestes situacions tot prestant una excessiva atenció a les creences, serà útil d'examinar-les amb cura.

«Suposem que dues persones han decidit anar a sopar plegades. Una suggereix un restaurant on hi ha música; l'altra expressa la seva no propensió a escoltar música, i suggereix algun altre restaurant. Llavors pot ocórrer, com ho formulem comunament, que "no poden fàcilment posar-se d'acord a l'hora d'escollir restaurant". El desacord s'origina més per les preferències divergents que per les creences divergents, i acabarà quan els dos desitgin anar al mateix lloc. Serà un desacord suau, provisional, en aquest simple cas – un desacord en miniatura; però serà un "desacord" en la plena accepció del mot»¹⁰.

¹⁰ Ídem, págs.2-3.

La tesi doncs de Stevenson és bastant clara: *«Quan les qüestions ètiques esdevenen controvertides impliquen un desacord que és d'una natura dual. Gairebé d'una manera inevitable hi ha un desacord en la creença, cosa que demana un estudi detallat, atent; però també hi ha un desacord en l'actitud. Una anàlisi que cerqui una visió completa de l'ètica, en contacte amb la pràctica, cal que tingui cura de reconèixer ambdós factors, ni emfasitzant el primer excloent l'últim, ni emfasitzant l'últim excloent el primer. Sols així es pot revelar les funcions plurals dels termes ètics, i fer clar com comparar els mètodes de l'ètica amb els de les ciències naturals»*¹¹. I estudiant l'expressió «això és bo» conclou que *«a la qüestió "què distingeix les afirmacions ètiques de les científiques?", s'hi ha respost: les afirmacions ètiques tenen un significat que és aproximadament, i en part, imperatiu. Aquest significat imperatiu explica per què els judicis ètics estan tan íntimament relacionats amb l'acord i el desacord en l'actitud, i és útil a l'hora d'indicar com es pot distingir l'ètica normativa de les ciències psicològiques i naturals»*¹².

L'emotivisme de Stevenson no deixa subsumir l'ètica en la ciència descriptiva, per això distingí el significat descriptiu i el significat emotiu com les dues vessants d'una sola conducta¹³, i de tal manera que tota la resta del seu llibre consisteix bàsicament en un esforç per a destriar i indicar els aspectes emotius (les actituds) inclosos en tots els nostres comportaments ètics amb ús lingüístic, insistint alhora en el caràcter irreductible del significat emotiu al significat descriptiu. Un acord en creences no pressuposa doncs necessàriament un acord d'actituds:

¹¹ Ídem, pàg.11.

¹² Ídem, pàg.26.

¹³Cf. ídem., pàgs.37-80.

«Els individus que profereixen judicis ètics oposats (en la mesura que això concerneix una possibilitat teòrica) ho poden continuar fent malgrat tota la varietat de raons que llurs arguments inclouin, fins i tot a pesar que ningú no cometi cap error lògic o empíric. Les raons de suport sols tenen alguna cosa a veure amb les creences, i en la mesura que es proven successivament per mètodes demostratius o empírics, sols s'hi assegurarà en primera instància l'acord en la creença. Tanmateix l'acord ètic requereix més que un acord en la creença; requereix l'acord en l'actitud. Segons això, i si és que no es pot trobar algun altre mètode, un acord raonat en ètica és sols teòricament possible en la mesura que l'acord en la creença faci que la gent estigui d'acord en l'actitud.

«Cal prendre's un tal requeriment d'una manera molt seriosa? En quina mesura l'acord en la creença farà que la gent estigui d'acord en l'actitud? Si s'ha de fundar la resposta no en esperances, sinó en fets, cal que inevitablement faci així: nosaltres quotidianament no sabem, abans del resultat de qualsevol argument, si el requeriment es manté vertader o no s'hi manté; i tot i que sovint sigui convenient d'assumir que s'hi manté per tal de perllongar l'argument il·luminador i diferir els assaigs merament eloqüents a fi d'assegurar l'acord ètic, l'assumpció sols pot ser heurística, sense una base pròpia de confirmació. Aquells que cerquen un mètode absolutament definitiu per a l'ètica normativa, i que volen bandejar la possibilitat de codis morals rivals, cadascun igualment ben recolzat per raons, trobaran que la present explicació els ofereix menys del que volen»¹⁴. Es parla, per tant, d'emotivisme ètic sols pel fet de la irreductibilitat d'allò que és específic de l'ètica a una ciència descriptiva, no perquè s'hagi de descabdellar al marge de les significacions descriptives.

¹⁴Ibidem, pàgs.30-31.

La doctrina de Stevenson no mena a la conclusió que es pot fer qualsevol cosa i cal avaluar-la més aviat com un assaig de salvar l'autonomia ètica, alhora que exemplifica la interconnexió entre les consideracions sobre la natura del coneixement de la ciència, i les consideracions sobre la natura de l'ètica, en la mesura que sembla que les dificultats que Stevenson volgué sobremuntar tingueren potser la seva arrel en el mateix fet d'haver accentuat l'autonomia del saber descriptiu (Stevenson sembla que hauria tingut aquí en compte sobretot autors de les escoles analítiques), cosa que l'abocà a cercar el socors dels vessants emotius (i de les actituds).

Sembla difícil d'admetre que l'ús del terme 'bo', fins i tot en l'accepció ètica del medi social de cadascú, hagi de contenir sempre una significació emotiva, és a dir, que l'ús del terme 'bo', no pugui treballar en allò que s'adjectiva d' 'ètic' sense una significació emotiva rellevant. Tan parcial seria negar que quotidianament no s'avalua així, directament, fins i tot emotivament (he de fer *x*, desitjo que passi *x*, trobo bo *x*, etc.), com negar que s'avalua els afers també sense tanta emoció (i fins i tot sense que l'emoció en sigui un element rellevant): sembla que quotidianament les consideracions contrabalancen les «actituds». Si no se suggereix que en tots els usos del terme 'bo' (en afers considerats comunament com a ètics) no hi pugui entrar una autoafirmació emotiva pel fet de ser una resultant de les consideracions (per exemple), tots aquests fets semblen donar-se en prou activitats i fins i tot es donarien en tot allò que es considera correcte, vertader, encertat, coherent, i no sembla que això impliqui res més.

És possible, així mateix, que hi hagi pesat bastant la tendència en alguns autors, sovint en la filosofia anglòfona d'inclinació analítica, a circumscriure els estudis ètics als àmbits d'allò que es compromet amb l'ús quotidià del mot 'bo', 'just', etc., amb la intenció segurament d'estudiar *in situ* aquests usos

sense pressuposar preàmbuls interpretatius. Malgrat la indubtable bona voluntat de l'afer es pot témer que un tal camí no pugui trobar fàcilment alguna consideració que sigui capaç de circumscriure allò que fa ètics (en uns tals usos quotidians dels mots) els corresponents comportaments (amb ús lingüístic o no)¹⁵.

En efecte es fa difícil de sostreure's de la impressió que Stevenson fa seus fàcilment els supòsits que hi ha una ètica (o ètiques) a nivell social, i que aquestes serien representades per alguns col·lectius. Llavors caldria diferenciar els afers ètics i el coneixement descriptiu. I es comprèn gairebé per simpatia la distinció entre actituds i creences.

L'emotivisme conté doncs l'assaig de procurar una autonomia per a l'ètica a través de la doble vessant de la descripció i de l'actitud (quelcom que sembla si més no una versió prou modificada de la parella coneixement-apetit), i no pressuposa que l'acord en un mer discurs de raons contingui *a priori* l'acord en allò a fer.

S'esdevé que caldria prèviament estudiar el dret a parlar d'ètica i d'una conducta ètica: no n'hi hauria prou a fer referència a l'actitud perquè hi ha moltes afers d'actitud (en l'accepció de l'autor) que no són pas ètics (per exemple, la justificació de seguir un equip esportiu), i llavors caldria circumscriure ben bé què és allò ètic.

Per dir-ho així: el nostre autor simplificà excessivament l'estudi dels comportaments dels homes. Car és possible que

¹⁵Des d'aquest punt de mira no sembla estrany que alguns autors analítics hagin tendit a prendre posicions més o menys kantianes, però, paradoxalment, sense subratllar tot allò que s'hi hauria de pressuposar.

Assenyali's quelcom molt puntual de l'obra de Stevenson respecte dels mitjans i de les finalitats (cf. ídem, pàgs.174-205): sembla que tendí a creure que qualsevol finalitat accentuada provindria d'haver estat abans un mitjà, versemblantment per alguna confusió de Stevenson, i potser per un excés de zel envers aquells que defensen valors intrínsecs.

actuin més per l'obtenció de beneficis que per una qualsevol altra motivació, amb el fet afegit que cap opció no hauria de ser millor que una altra, que per tant no caldria parlar d'ètica, que se circumscriuria a les conductes dominants. Tot plegat faria caure la separació entre actituds i creences, i hi hauria més una aposta de diferents individus i grups, on parlar de l'ètica d'individus i de grups no hi afegiria cap nou aclariment.